

Ясінький М. М. к.іст.н., доцент (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ОБРАЗІВ ІСТОРИЧНОГО МИНУЛОГО НА УРОКАХ ІСТОРІЇ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

Метою дослідження є аналіз методів формування образів історичного минулого на уроках історії в загальноосвітній школі та з'ясування ролі вчителя в управлінні процесом образо творення.

В дослідженні нами поставлено завдання проаналізувати методи, запропоновані українськими історичними дидактиками В. Курилів, О. Пометун, Т. Фрейман, В. Мисаном, Т. Кудрею, з'ясувати їх зміст та сутність, акцентувати необхідність наукових досліджень запропонованих авторами та інших методів образотворення на уроках історії.

Актуальність проблеми визначення методів формування образів історичного минулого на уроках історії в загальноосвітній школі полягає у наявності розрізних матеріалів з даної тематики та відсутності системних досліджень методології образотворення.

Формування історичних уявлень у школярів є основою становлення їх світоглядної системи, у якій історичне стає основою буття, а історія постає фундаментальним образом минулого й своєрідним відображенням у свідомості тієї частки буття, що вже мала або могла мати в житті людства. Людиновимірність історії є основою її образності. Людина, що фіксує, створює, інтерпретує, зберігає чи транслює історичні образи й образи історичного минулого (як образи історичних образів), тим самим створює і зберігає у своїй свідомості сукупний образ минулого, формує власне історичне уявлення про буття.

Формування образів історичного минулого на уроках історії – складний психолого-педагогічний процес, дослідження якого дасть можливість переглянути методи навчання історії, сконструювати історичну уяву школяра на основі наукових знань та практичного досвіду педагогів-істориків.

В. Курилів зазначає, що «різні історики пишуть про видання, подію чи постать з власної точки зору та, головне, доходять подібних висновків. Цей «погляд» на історію потім стає «стандартною» інтерпретацією. Між тим історики нового покоління часом ре екзамнують видання, подію або постать та на підставі інших доказів, цінностей або впливів доходять суттєво інших висновків» [1]. В свідомості дитини на протязі навчання історії в школі проходить постійна ревізія, зміна сукупного образу

минулого, його збагачення та урізноманітнення. «Ревізіоністська історія» – один з методів формування образів історії у свідомості школярів.

О. Пометун та Т. Фрейман вважають, що «історичні факти засвоюються учнями на так званому емпіричному рівні, тобто із зовнішньої сторони (що, де, коли, як) у вигляді образів, картин історичного минулого» [2]. В продовження цієї думки запропонуємо твердження про те, що сукупність образів минулого дозволить учневі сформувати у своїй уяві цілісний образ даного минулого. Через приєднання образів, які були отримані зовні, до інших подібних образів уява учня створює образ, якого йому не пропонували й не подавали в готовому вигляді, створює внутрішній образ, як узагальнене власне бачення певного історичного минулого.

Сукупний і внутрішній образи минулого не є тотожними. Так сукупний образ може бути запропонований вчителем в якості розповіді чи учнями, що відповідають на уроках тощо. Внутрішній образ окрім того, що є сукупним та, іноді, ревізіоністським, він ще й є таким, що пройшов адаптацію у дитячій свідомості з її обсягами інформації та системою ціннісних орієнтацій, є прив'язаним до особистості образом, невід'ємним елементом мислення дитини.

«Важливо створити, – вказують автори «Методики навчання історії в школі», – узагальнене уявлення про період, епоху, що буде вивчатися». Через формування передуючого образу навчального матеріалу, що має бути вивчений, вчитель історії спонукає учнів не лише до накопичення певного обсягу окремих образів, але й до формування узагальненого образу того минулого, яке вони вивчають. Формування вчителем передобразу історії є важливим етапом для наступного створення учнем образу-узагальнення.

В. Мисан пише, що «однією з форм і, водночас, методом навчальної діяльності залишається гра... Особливістю гри є те, що вона пов'язана з моделюванням ситуації» [3]. Змоделювати ситуацію допомагають історичні джерела. Вчитель намагається створити середовище, в якому відбувається перевтілення учня в співучасника історичних дійств, свідка історичних фактів, аналітика історичних процесів та явищ тощо. Формування певного реалістичного чи уявного середовища, у якому б активізувалася мисленнєва діяльність учнів, прискорює процеси творення образів минулого. Методолгічним завданням вчителя є керівництво грою, а отже – «управління» середовищем та звідси управління процесом образотворення на уроках історії.

В. Мисан висловлює думку про те, що «відбір матеріалу, його розташування й структурування, система завдань, джерельна база, вибір форм організації навчальної діяльності з різними типами історичних джерел дають змогу докорінно змінити процес пізнання історичної дійсності та наблизити його до вимог інноваційного навчання. Сучасні

європейські дидактик, продовжує автор, – Хабрт Кріїнс, Йоке ван дер Лью Роорд, Данкман Томс, Річард Даргі, Кріста Доннемаєр, Юлія Кушнарєва вважають, що багато перспективність передбачає не лише існування різних точок зору, а й установлення зв'язку між різними перспективами». При розгляді історичного матеріалу з різних точок зору даний матеріал стає основою для формування такої ситуації, коли учень, перед яким стоїть проблема вибору тієї чи іншої історичної моделі (просторово-часового образу), активізує свою мисленнєву діяльність, створюючи при цьому власний образ історичного минулого. Метод багатоперспективності через переважно емпіричний рівень мислення дітей шкільного віку дозволяє через систему пропозиційних зовнішніх образів (в даному випадку системою пропозиційних образів є різні точки зору на певну одну і ту ж конкретну проблему в пізнанні історичного минулого) спонукати їх до більш активного та прискореного формування внутрішнього образу історії.

В. Мисан висловлює думку про потребу виділення принципу полікультурності в змісті шкільної історичної освіти [4]. «Принцип змісту, – пише автор, – система вимог щодо конструювання (моделювання) одного із обов'язкових елементів процесу навчання». Разом з тим, принцип полікультурності може бути застосований в процесі навчання історії не лише як подання змісту історії представниками певних етнічних культур. Полікультурність передбачає толерантне ставлення учня до слів, думок, поглядів тощо, що належать представникам відмінних один від одного культурних середовищ. Уявний перехід від однієї культури до іншої дозволяє порівнювати й аналізувати історичні образи. Завдяки застосуванню методу полікультурності внутрішній образ минулого отримує елементи, притаманні образам історичної науки з властивими їй аналітичністю та синтезацією думки, як результату переосмислення такого, що містить протиріччя (невідповідність точок зору) історичного матеріалу.

В. Мисан у своїх наукових дослідженнях обґрунтовує принципи субективізації та багатоперспективності, котрі на думку автора «суттєво впливають на формування змісту шкільної історії». Розглядаючи зміст історичного минулого, як обов'язкову складову будь-якого історичного образу, ми неодмінно прийдемо до висновку про те, що як полікультурність, так і субективізація та багатоперспективність дають можливість вчителю впливати на якість створюваного уявою учня результуючого образу історичного минулого, позбавляючи його одновимірності та шаблонності.

Т. Кудря пропонує на практиці застосовувати метод творчої співпраці вчителя та учнів, який авторка називає «принципом творчого співробітництва» [5]. Застосування методу творчої співпраці дозволяє глибше використовувати досвід вчителя при формуванні учнями образів історичного минулого.

На основі розглянутого матеріалу запропоновано визначити актуальними та доцільними у використанні на уроках історії у загальноосвітній школі наступні методи формування образів історичного минулого:

- метод ревізії первинних образів (В. Курилів);
- метод узагальнення уявлень (О. Пометун, Т. Фрейман);
- метод моделювання ситуації (В. Мисан);
- метод пропозиційних образів (на основі принципів багатоперспективності, полікультурності, субективізації та ін. В. Мисана);
- метод творчої співпраці (Т. Кудря).

1. Курилів В. Методика викладання історії : Курс підвищення кваліфікації вчителів історії / В. Курилів. – Львів – Торонто, вид-во «Світ», 2003. – 248 с. Пометун О. Методика навчання історії в школі / О. Пометун, Т. Фрейман. – К. : Генеза, 2005. – 328 с. **3.** Мисан В. Писемні джерела на уроках історії : 5–11 класи. Навчально-методичний посібник / В. Мисан. – К. : «Шкільний світ», 2009. – 102 с. **4.** Мисан В. Методологічні засади шкільної історії : полікультурність: навч. метод. посібн. / В. Мисан – Рівне: МEGУ, 2012. – 32 с. **5.** Кудря Т. Історія України. 11 клас. Навчально-методичний посібник: Плани-конспекти уроків / Т. Кудря. – К. : Діз-продукт, 002. – 184 с.